

ПРОФОРІЄНТАЦІЙНА РОБОТА В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

posluh [The formation of project competence of future social service providers]. *Social Work and Education*, Vol. 3, No. 2, pp. 56–62. [in Ukrainian].

12. Fedoruk, H. M. (2015). Formuvannia informatsiino-komunikatsiinoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv

tekhnohologii u protsesi profesiinoi pidhotovky [The formation of information and communication competence of future teachers of technology in the process of professional training]. *Candidate's thesis*. Vinnytsia, 256 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 26.01.2022

УДК 373.5:331.548(045)

DOI:

Оксана Шквир, доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Олександр Поліщук, доктор філософських наук, проректор з науково-педагогічної роботи Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Наталія Казакова, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

ПРОФОРІЄНТАЦІЙНА РОБОТА В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

У статті акцентовано увагу на необхідності вдосконалення вітчизняної системи профорієнтаційної роботи в закладах загальної середньої освіти. Визначено сутність поняття “професійна орієнтація”. Наголошено на взаємозв’язку професійного самовизначення здобувачів освіти з профорієнтаційною роботою закладів загальної середньої освіти України. Уточнено структуру профорієнтаційної роботи в закладах загальної середньої освіти, її недоліки та проблеми. Висвітлено досвід розвинених країн світу, що мають ефективну модель профорієнтаційної роботи в закладах загальної середньої освіти. Визначені основні шляхи реформування системи профорієнтаційної роботи в НУШ.

Ключові слова: професія; професійне самовизначення; професійна орієнтація; профорієнтаційна робота; заклад загальної середньої освіти; здобувач освіти.

Рис. 1. Літ. 9.

Oksana Shkvyr, Doctor of Sciences Sciences (Pedagogy), Associate Professor of the Pedagogy Department Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy

Oleksandr Polishchuk, Doctor of Sciences (Philosophy), Vice-Rector in Scientific and Pedagogical Work Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy

Nataliia Kazakova, Ph.D.(Pedagogy), Associate Professor of the Pedagogy Department Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy

GUIDANCE COUNSELING IN GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS: CURRENT CHALLENGES

The article focuses on the need to improve the domestic system of guidance counseling in general secondary education institutions. It is determined that guidance counseling is a scientific and practical system of preparing students for a conscious choice of profession. Emphasis is placed on the relationship between professional self-determination of students and guidance counseling of general secondary education institutions. The structure of the existing guidance counseling in Ukraine in general secondary education institutions has been clarified, which consists of the objective, principles, functions, stages, methods, forms and results. The shortcomings and problems of the national system of guidance counseling have been revealed. The experience of developed countries of the world, which have an effective model of guidance counseling in general secondary education institutions, has been highlighted. The essence of the method of professional tests as an effective method of guidance counseling abroad has been revealed. The necessity of significant changes in guidance counseling of general secondary education institutions has been proved, which should take into account the age and individual characteristics of students, their needs and interests; directions and conditions under which this work will be the most effective and acceptable for each student. The main ways to reform the system of guidance counseling in the new Ukrainian school have been identified, such as: compliance of guidance counseling in school with the key competencies of the new Ukrainian school; organization of systematic personal guidance counseling diagnostics of students; use of practical methods and forms of guidance counseling related to different types of professional activities; training of teachers and / or qualified career counselors to conduct guidance counseling work in class and after school hours; constant contact

with employers, representatives of companies regarding guidance counseling activities; connection with the institutions of the next levels of education for guidance counseling; involvement of parents and specialists in participation in guidance counseling activities; support and understanding of the importance of guidance counseling by the authority of the general secondary education institution. It is emphasized that innovative changes in the system of guidance counseling in general secondary education institutions should be carried out in accordance with the principle of combining traditional with innovative.

Keywords: profession; professional self-determination; professional orientation; guidance counseling; general secondary education institution; applicant.

Постановка проблеми. Успішна траєкторія життєвого шляху випускників закладів загальної середньої освіти, досягнення кар'єрного успіху в майбутній професії безпосередньо залежать від правильного професійного самовизначення здобувачів загальної середньої освіти, усвідомленого вибору ними професії.

Концепція Нової української школи, яка реалізується в нашій країні вже п'ятий рік, спрямована на формування в учнів ключових компетентностей, що мають допомогти їм із самореалізацією, життєвими орієнтирами, інтеграцією в суспільство і вдалим вибором професії [4; 9].

Вибір професії – це вибір долі, від якої залежить наскільки людина зможе реалізувати себе в різних сферах життєдіяльності, якими будуть її власні здобутки та користь від неї суспільству. Однак вибір професії для випускників закладу загальної середньої освіти і досі залишається складною проблемою, про що свідчать опитування учнів 9 та 11 класів.

Часто випускники шкіл обирають професію, яка постійно “на слуху” або яку радять родичі, що призводить до поповнення армії безталанних юристів, менеджерів, економістів та ін. Більшість старшокласників так і не визначилися з майбутньою спеціальністю, але впевнені в необхідності вищої освіти [1, 4]. За статистикою, майже 31 % усіх безробітних в Україні – молоді у віці до 35-ти років. Кожен другий із них має вищу освіту [1; 7; 9]. Усе це зумовлено низьким рівнем знань учнів, зокрема випускних класів, про різноманіття професій, потреби ринку праці в кадрах, індивідуально-психологічні особливості та особистісні якості. Тому актуальним завданням вітчизняної школи є допомога старшокласникам у професійному самовизначенні, розумінні свого місця в суспільстві та житті.

Професійне самовизначення здобувачів освіти ми визначаємо як важливий результат профорієнтаційної роботи закладів загальної середньої освіти, який має бути органічною складовою освітнього процесу. Однак практика свідчить, що у вітчизняних школах важливість профорієнтаційної роботи часто недооцінюється і

має фрагментарний характер. Відтак виникає потреба в удосконаленні вітчизняної системи профорієнтаційної роботи, пошуку дієвих способів професійної орієнтації молоді в закладах загальної середньої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Психологію професійної орієнтації в системі педагогічної освіти досліджували Є. Єгорова, О. Ігнатович, В. Кобченко, Н. Литвинова, І. Марченко, О. Мерзлякова, В. Синявський та ін. Теоретико-практичні засади профорієнтаційної роботи в закладах загальної середньої освіти висвітлювали Т. Козлик, І. Мітев, Л. Шинкар та ін.

Аналіз науково-педагогічних джерел засвідчує, що нині накопичений досвід профорієнтаційної роботи у вітчизняних закладах загальної середньої освіти, проте недоліки вітчизняної системи профорієнтаційної роботи зумовлює необхідність окреслення шляхів її реформування у площині положень Концепції Нової української школи.

Мета статті полягає в узагальненні досвіду профорієнтаційної роботи у вітчизняних та зарубіжних закладах загальної середньої освіти та визначенні шляхів удосконалення системи профорієнтаційної роботи в НУШ.

Вклад основного матеріалу дослідження.

Психолого-педагогічні дослідження свідчать, що ранній юнацький період найбільш сензитивний для професійної орієнтації в контексті розвитку цілісної самосвідомості та самовизначення особистості [8, 33].

Сьогодні існують різні визначення поняття “професійна орієнтація”. Аналіз їх змісту дає підстави стверджувати, що професійна орієнтація – це науково-практична система підготовки учнів до свідомого вибору професії, що передбачає створення умов для засвоєння здобувачами освіти необхідних знань про свої професійно значущі якості та здібності, потреби ринку праці, правильний вибір професії; формування умінь зіставляти свої здібності з вимогами, необхідними для здобуття конкретної професії; розвиток професійних інтересів та важливих якостей [3, 19–21; 8, 33; 5, 24].

Професійна орієнтація – це системний та комплексний процес, який має враховувати запити учасників освітнього процесу, потреби громади,

ПРОФОРІЄТАЦІЙНА РОБОТА В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

та базуватися на залученні всіх зацікавлених сторін [7].

Поділяємо думку Т. Козлик, що профорієтаційна робота в школі має враховувати, з одного боку, нахили людини, з іншого – тенденції розвитку ринку праці, господарсько-економічної системи, що потребує професійно мобільних, компетентних, конкурентоспроможних кадрів [3, 19].

На основі вивчення науково-педагогічної літератури уточнено структуру України профорієтаційної роботи в закладах загальної середньої освіти (рис. 1).

- медико-фізіологічну – урахування вимог до здоров'я й окремих фізіологічних якостей, необхідних для виконання професійної діяльності [1, 5; 6, 72].

Основними етапами профорієтаційної роботи є професійна інформація, профорієтаційна діагностика, профорієтаційна консультація [3, 21; 2, 24 – 25].

Професійна інформація – це процес ознайомлення школярів із конкретними професіями і спеціальностями та з вимогами, що ставляться до людини певної професії. Сьогодні важливо

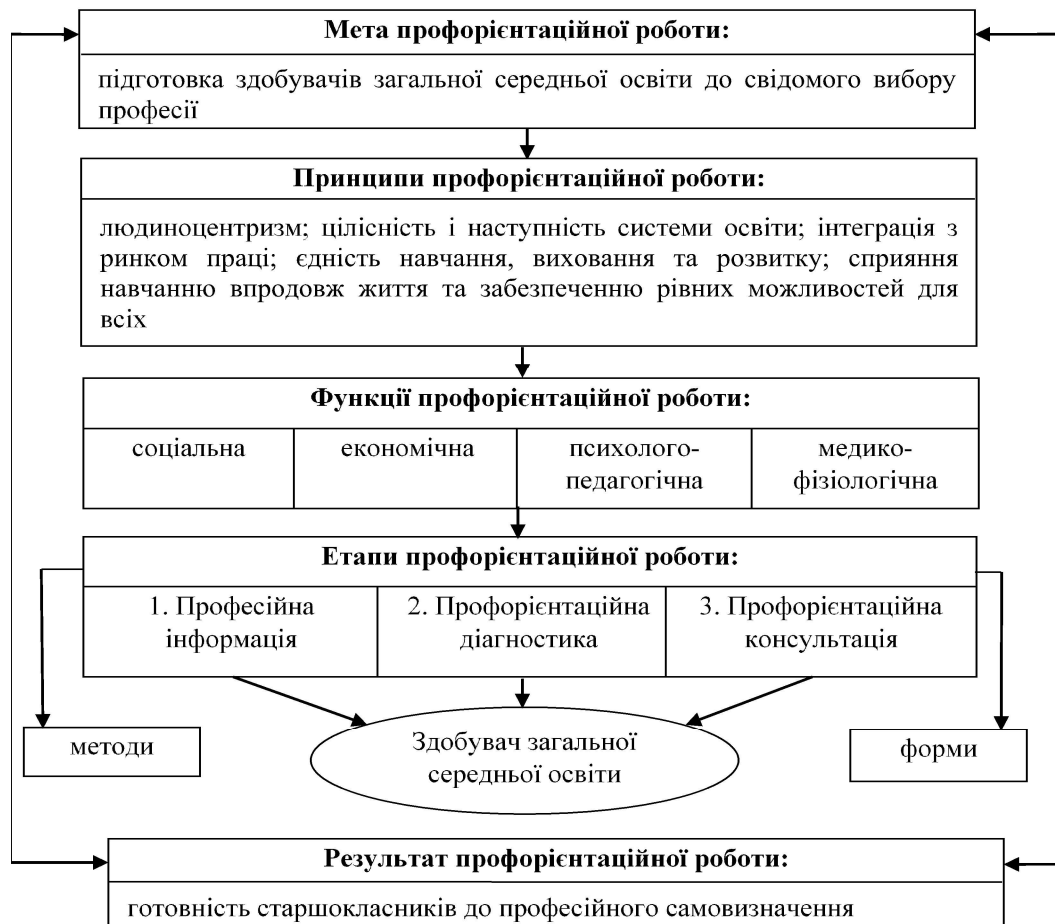

Рис. 1 Система профорієтаційної роботи в закладах загальної середньої освіти

Встановлено, що профорієтаційна робота виконує такі функції:

- соціальну – засвоєння певної системи знань, норм, цінностей, що дають можливість здійснювати соціально-професійну діяльність людини;
- економічну – поліпшення якісного складу працівників, підвищення професійної активності, кваліфікації та продуктивності праці;
- психолого-педагогічну – виявлення, формування й облік індивідуальних особливостей кожного, хто вибирає професію;

надавати інформацію про можливості, які відкриваються перед випускниками закладів освіти на ринку праці, про шляхи отримання престижних професій, про умови праці, заробітну плату, можливості професійного розвитку, перспективи та ін. Профорієтаційна робота передбачає не тільки наявність інформації про професію, але й отримання знань щодо необхідних якостей, які допомагають ефективно оволодіти професією [6, 73]. Ефективність проведення профінформаційної роботи залежить від якості та

форми подання інформації, що має бути всебічною, достовірною й об'єктивною [2, 24].

Профорієнтаційна діагностика передбачає вивчення професійних нахилів, здібностей, інтересів школярів за допомогою психодіагностичних методик. Її проводять, як правило, психологи.

Метою профорієнтаційної консультації є оцінка та обговорення результатів діагностики з метою надання особистості кваліфікованої поради щодо вибору професії, подальшого профільного навчання старшокласників [3, 21]. Головна мета профконсультації – допомогти здобувачеві освіти усвідомити особливості його особистості, інтереси, нахили, мотиви вибору професії, зрозуміти потреби і можливості ринку праці, а також дати обґрунтовану пораду щодо вибору професії, шляхів навчання і сфери діяльності [2, 25].

У більшості шкіл професійною орієнтацією учнів займаються класні керівники та вчителі-предметники, до цього процесу додатково залучаються і психологи. Вони використовують різні методи та форми.

Методи профорієнтаційної роботи – це способи взаємопов'язаної діяльності між здобувачами освіти та педагогічними працівниками, спрямовані на досягнення мети профорієнтаційної роботи. Найпоширенішими методами в українських школах є тестування інтересів та здібностей учнів, бесіди, анкетування.

Форма профорієнтаційної роботи – це усталена завершена організація педагогічного процесу, спосіб організації взаємодії педагога й здобувача освіти. Вивчення кращого вітчизняного досвіду профорієнтаційної роботи в закладах загальної середньої освіти свідчить, що її найпоширенішими формами є проведення уроків, які орієнтують старшокласників на конкретну професію, дають їм певний обсяг знань та умінь з професії. У позакласний час – бесіди з учителями та шкільними психологами; відвідування презентацій закладів освіти; екскурсії на підприємства; зустрічі з фахівцями і агентами закладів професійної, фахової передвищої та вищої освіти; заняття у гуртках, факультативах, що сприяє розвитку у старшокласників професійних інтересів [3].

Однак опитування показало, що сьогодні профорієнтація у школі функціонує як низка заходів, зазвичай не пов'язаних між собою. Вони стосуються ознайомлення з варіантами подальшого навчання та професійного розвитку особистості. Показово, що ці заходи не передбачають безпосередньої активної залученості здобувачів освіти, розвитку когнітивних та наскрізних умінь, творчого пошуку, а лише їх пасивної участі як глядачів або слухачів.

Тому більшість таких заходів оцінюються як учнями, так і батьками як неефективні й такі, що не допомагають визначитися з напрямками навчання та варіантами професійного розвитку. Випускники шкіл зазначають, що обирали можливі варіанти свого професійного майбутнього за допомогою батьків, які допомагали аналізувати заклади освіти (факультети, умови вступу), збирати інформацію з різних джерел і ресурсів, щоб дослідити актуальний попит на професії, та забезпечили дітям додаткові гуртки, секції, репетиторів тощо [7].

За результатами опитування з'ясовано, що закладам освіти бракує ресурсів різного типу для системного впровадження профорієнтації. Серед найбільших проблем, на які вказали директори шкіл, – брак відповідних фахівців та потреба додаткових годин [7].

Звернемось до досвіду розвинених країн світу, що мають ефективну модель профорієнтаційної роботи в закладах загальної середньої освіти. Так, система профорієнтаційної роботи у Великій Британії здійснюється відповідно до соціально-економічних змін та модернізації ринку праці, оскільки професії дуже швидко змінюються, а вимоги до кваліфікації робітника постійно зростають. Мета профорієнтаційної роботи – допомагати учням не лише обирати професію, але й навчити їх оцінювати себе в контексті вимог ринку праці [6, 73]. Профорієнтація починається на ранніх етапах навчання і продовжується протягом усього періоду здобування освіти в закладі загальної середньої освіти. Основну роботу з профорієнтації в школі та інших закладах освіти виконують профконсультанти. “Чим вищий бюджет школи, тим більшу кількість профконсультантів вона може мати. Навчання у школах триває 12 років, і на кожному віковому етапі працюють профконсультанти” [6, 75].

Основні форми роботи профконсультантів такі: організація занять із ознайомлення учнів з професіями і проведення ознайомлювальних екскурсій; виявлення певних інтересів і нахилів школярів за допомогою тестів; розвиток комунікативних навичок у процесі тренінгових занять; проведення індивідуальних занять із уточнення професійних планів школярів та виявлення позицій батьків стосовно подальшого професійного шляху їхньої дитини; надання допомоги у прийнятті самостійного рішення щодо майбутньої професії під час діалогових консультацій [6, 75].

До навчального процесу включені профорієнтаційні заняття. Школярам надається можливість спробувати власні сили у декількох професіях. До

змісту навчальної програми включені курси з розвитку особистісних якостей учнів, розширення кругозору про світ праці, вироблення трудових умінь із конкретних професій [6, 75].

Позитивним є використання під час профорієнтаційної роботи практичних форм і методів. Із цією метою до навчального процесу вводяться різноманітні імітаційні програми, а також трудова практика. Так, імітаційне моделювання різноманітних трудових операцій здійснюється за допомогою рольових ігор, розроблених із урахуванням специфіки британського ринку праці, які відтворюють різноманітні соціальні та трудові ситуації. До прикладу, планування робочого дня, розробка особистісного стилю трудової діяльності, поведінка у випадку втрати роботи, визначення балансу між сімейним і трудовим життям. Показовою є практика створення в англійських школах мініпідприємств. Школярі беруть активну участь у такій роботі. Вони визначають вид виробленої продукції чи надання послуг, здійснюють маркетинг та продаж. Така робота допомагає їм розвинути власні інтереси й нахили, набуті підприємницьких навичок у малому бізнесі, проявляти ініціативу та відповідальність у різних трудових ситуаціях [6, 75–76].

Цікавим у профорієнтаційній роботі за кордоном є метод професійних проб, тобто моделювання елементів конкретного виду професійної діяльності, це – примірювання індивідуальних особливостей до конкретної праці відповідно до її вимог [8, 33]. Такий метод отримав визнання серед держав Європи й Азії [8, 33], а його доцільність обґрунтував японський професор С. Фукуяма.

Роль професійних проб як методу профорієнтаційної роботи в закладах загальної середньої освіти полягає у створенні ефективних умов для усвідомленого професійного самовизначення здобувачів освіти шляхом спеціальної організації їх діяльності, спрямованої на пробу сил у різних видах професійної діяльності (в урочний і позаурочний час), розширення знань про світ професій, формування здатності вибирати сферу діяльності, що оптимально відповідає їх особливостям і запитам ринку праці [8, 35].

Під час проведення професійних проб учням надають основну інформацію про конкретні види професійної діяльності; моделюють різні види професійної діяльності; визначають рівень готовності здобувачів освіти до виконання проб; забезпечують умови для практичної діяльності [8, 33]. Метод професійних проб спрямований на формування в учнів цілісного уявлення про

конкретну професію, групу споріднених професій чи сферу, що їх включає. Професійна проба спрямована на розвиток інтересів, здібностей, професійно важливих якостей особистості, що досягається поступовим ускладненням виконання практичних завдань відповідно до рівня підготовленості здобувачів освіти та внесення до змісту проби елементів творчості й самостійності.

Професійна проба дає здобувачеві загальної середньої освіти можливість набути досвід у тій діяльності, яку він вибрав, і визначити, чи відповідає її характер особистим здібностям та вмінням.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, сучасні виклики актуалізують проблему професійної орієнтації здобувачів загальної середньої освіти як важливого напрямку освітньої діяльності НУШ. Вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду засвідчило необхідність суттєвих змін у профорієнтаційній роботі закладів загальної середньої освіти, що мають урахувувати вікові та індивідуальні особливості учнів, їх потреби; напрями та умови, за яких ця робота буде найбільш ефективна та прийнятна для кожного здобувача освіти.

На основі вивчення науково-педагогічної літератури визначені шляхи реформування системи профорієнтаційної роботи в НУШ:

- відповідність професійної орієнтації в школі ключовим компетентностям НУШ;
- організація системної особистісно профорієнтаційної діагностики учнів;
- використання практичних методів і форм профорієнтаційної роботи, дотичних до різних видів професійної діяльності;
- підготовка вчителів та/або кваліфікованих профорієнтаційних радників до проведення профорієнтаційної роботи в урочний та позаурочний час;
- постійний контакт із роботодавцями, представниками компаній щодо профорієнтаційних заходів;
- зв'язок із закладами наступних рівнів освіти для проведення профорієнтаційної роботи;
- залучення батьків та фахівців до участі в профорієнтаційних заходах;
- підтримка та розуміння важливості профорієнтаційної роботи керівництвом закладу загальної середньої освіти.

Водночас наголошуємо, що інноваційні зміни в системі профорієнтаційної роботи в закладах загальної середньої освіти мають здійснюватися відповідно до принципу поєднання традиційного з інноваційним.

Подальший науковий пошук слід спрямувати

на вивчення стану підготовки майбутніх учителів закладу загальної середньої освіти до профорієнтаційної роботи та окреслення низки питань, які потребують нагального розв'язання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Більше можливостей для майбутньої кар'єри. Профорієнтація молоді. *Соціальний педагог*. 2019. № 7 (151), липень. С. 4–10.
2. Єгорова С. В., Ігнатович О. М., Кобченко В. В., Литвинова Н. І., Марченко І. Б., Мерзлякова О. Л., Синявський В. В., Татаурова-Осика Г. П., Шевченко А. М. Професійна орієнтація: підручник / за ред. О. М. Ігнатович. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 240 с.
3. Козлик Т. О. З досвіду організації профорієнтаційної роботи школи. *Педагогічна майстерня*. 2011. № 6 (6), червень. С. 19 – 32.
4. Концепція Нової української школи. Схвалена колегією Міністерства освіти і науки України 27 жовтня 2016 року. URL : <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>. (дата звернення 06.02.2022).
5. Мітєв І., Шинкар Л. Профорієнтаційна робота як система. *Управління освітою*. 2011. Число 8 (260), квітень. С. 24 – 27.
6. Пономаренко О. Особливості профорієнтаційної роботи у навчальних закладах Великої Британії. *Вища школа*. 2011. № 3. 2011. С. 69 – 77.
7. Професійна орієнтація у Новій українській школі URL : https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/konczersziya-profori%D1%94ntaczii%CC%88-dlya-gromadskogo-obgovorennya-16_12_20-.pdf (дата звернення: 25.01.2022).
8. Професійні проби самовизначення учнів. *Педагогічна майстерня*. 2015. № 2 (50), лютий. С. 33 – 38.
9. Скиба М. Як можна покращити концепцію профорієнтації школярів. URL : <https://nus.org.ua/view/yak-mozhna-pokrashhyty-kontseptsiyu-proforyentatsiyi-shkolyariv/> (дата звернення: 20.01.2022).

REFERENCES

1. Bilshe mozhlyvostei dlia maibutnoi kariery. Proforiientatsiia molodi (2019). [More Opportunities

for Future Careers. Career guidance for young people]. *Social pedagogue*. No. 7 (151), pp. 4–10. [in Ukrainian].

2. Yehorova, Ye. V., Ihnatovych, O. M., Kobchenko, V. V., Lytvynova, N. I., Marchenko, I. B., Merzliakova, O. L., Syniavskiy, V. V., Tataurova-Osyka, H. P. & Shevchenko, A. M. (2014). Profesiina oriientatsiia [Guidance Counseling]. (Ed.) O.M. Ihnatovych. Kirovohrad, 240 p. [in Ukrainian].

3. Kozlyk, T. O. (2011). Z dosvidu orhanizatsii proforiientatsiinoi roboty shkoly [From the Experience in Organizing Guidance Counseling at School]. *Pedagogical workshop*. No. 6 (6). pp. 19 – 32. [in Ukrainian].

4. Kontseptsiiia Novoi ukrainskoi shkoly. Skhvalena kolehiieiu Ministerstva osvity i nauky Ukrainy 27 zhovtnia 2016 roku [The concept of the new Ukrainian school. Approved by the Board of the Ministry of Education and Science of Ukraine on October 27, 2016]. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>. (Accessed 06 Feb.2022). [in Ukrainian].

5. Mitev, I. & Shynkar, L. (2011). Proforiientatsiina robota yak systema [Guidance Counseling as a System]. *Education management*. No.8 (260). pp. 24 – 27. [in Ukrainian].

6. Ponomarenko, O. (2011). Osoblyvosti proforiientatsiinoi roboty u navchalnykh zakladakh Velykoi Brytanii [Peculiarities of Guidance Counseling in Educational Institutions of Great Britain]. *High school*. No. 3. pp. 69 – 77. [in Ukrainian].

7. Profesiina oriientatsiia u Novii ukrainskii shkoli [Guidance Counseling in the New Ukrainian School]. Available at: https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/konczepczya-profori%D1%94ntaczii%CC%88-dlya-gromadskogo-obgovorennya-16_12_20-.pdf (Accessed 25 Jan.2022). [in Ukrainian].

8. Profesiini proby samovyznachennia uchniv (2015). [Professional Tests of Students' Self-Determination]. *Pedagogical workshop*. No. 2 (50). pp. 33 – 38. [in Ukrainian].

9. Skyba, M. Yak mozhna pokrashchyty kontseptsiiu proforiientatsii shkolyariv [How to Improve the Concept of Vocational Guidance for Schoolchildren]. Available at: <https://nus.org.ua/view/yak-mozhna-pokrashhyty-kontseptsiyu-proforyentatsiyi-shkolyariv/> (Accessed 20 Jan. 2022). [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 27.01.2022

“Жодне бажання не дається тобі окремо від сили, що дозволяє його здійснити”.

Річард Дейвіс Бах

американський письменник

